

En usædvanlig præst og hans have

Af KNUD SCHMIDT NIELSEN

Hvem var manden bag haven i Visby? Nu afdøde lokalhistoriker Knud Schmidt Nielsen tegnede kort før sin død et portræt af manden med de mange gode intentioner og stor teknisk snilde.

Pastor Seeger

I 1908 tog den 74-årige pastor Seeger sin afsked efter 40 års virke i Visby sogn. Han var i 1867 kommet hertil sydfra, da den danske præst nægtede at aflægge troskabsed til den preussiske konge. Pastor Seeger var tysksindet og tysksproget; men han havde hurtigt lært dansk for at kunne begå sig i det rent dansktalende og dansksindede sogn. Det havde i begyndelsen været en stor omvæltning for menigheden med den tyske præst; men med årene var han alligevel faldet ganske godt til, selv om beboerne stadig morede sig over hans ret ubehjælpssomme danske udtale, og selv om hans tyske sindelag ikke fornægtede sig.

Studieårene

Som hans efterfølger flyttede den unge nordslesviger Niels Møller og hans hustru Christine ind i Visby præstegård. Han var født den 21. marts 1881 og var således kun 27 år gammel, da han blev kaldet til præst i Visby. Både han og hans kone var gårdmandsbørn fra Strandelhjørn i Bevtoft sogn vest for Haderslev, og de har begge fra barnsben været dansktalende. Som stor dreng kom Niels Møller på gymnasiet i Husum, hvor han tog studentereksamen i 1901. De mange karakterblade, »Zeugnisse«, som han opbevarede hele livet, viser, at han har været en flittig elev, og til trods for sit danske hjemmesprog klarede han sig

godt på skolen. Hans ønske var at blive præst i sin hjemstavn, og det kunne kun lade sig gøre med en tysk universitetsuddannelse. Altså drog han til Berlin og lod sig indskrive ved det teologiske fakultet på »Die Königliche Friedrich-Wilhelms Universität« i 1902.

I 1904 opholdt han sig et par måneder i København på et studieophold eller en »dannelsesrejse«. Fra dette ophold fore-

Pastor Niels Møller og Christine fotograferet hos fotograf Hans Clausen i Haderslev. Foto: Institut for Sønderjysk Lokalhistorie.

ligger der en længere og udførlig rapport skrevet på dansk. Han skriver her om formålet med sin rejse bl. a.: »Jeg benyttede denne tid til at lære dansk og at lære det danske åndsliv at kende i dets centrum... I dette pulserende, åndelige liv søgte jeg at få et indblik og derved at uddanne mig selv som menneske og til min tilkommende præstegering.« Men, som han også skriver, var det ikke kun snævert teologiske og religiøse spørgsmål, han beskæftigede sig med og interesserede sig for. Han var en flittig teatergænger, besøgte alle de museer og koncerter, som han kunne overkomme, og deltog i det hele taget i så mange af de kulturelle tilbud, det var muligt på den korte tid.

Kvaliteten af undervisningen og den forskning, der blev drevet ved det teologiske fakultet i København, var han ikke imponeret af: »Sikkert gives der jo også der fremragende mænd; men de var dog efter mit skøn alt for meget afhængige af udenlandsk videnskab og alt for uselvstændige.« Hovedformålet med hans ophold i København var først og fremmest at få et indblik i og et indtryk af de forskellige kirkelige retninger i Danmark. Derfor gjorde han sig store anstrengelser for at komme til at høre så mange af tidens kendte prædikanter som muligt. Men han var bestemt ikke imponeret. Kun den kendte præst og generalsekretær for KFUM i Danmark, Olfert Richard, var han meget betaget af, ikke mindst hans evne til at gribe unge mennesker og få dem til at lytte. »Jeg så næppe nogen, der ikke hørte til med spændt opmærksomhed,« skrev han efter en bibeltime for unge mennesker hos ham. Han opsøgte også højskolen og hørte foredrag af bl.a. forstander Bredsdorff, så han har med alvor og grundighed prøvet at skaffe sig et fyldigt indtryk af det åndelige og kirkelige liv i København.

Præst i Visby

Efter endt uddannelse i Berlin var han i en kort periode »Provinsialvikar« i Haderslev og Kegsnæs, inden han i 1908 kom til Visby som sognepræst. Han var den eneste ansøger til embedet efter den gamle pastor Seeger.

Det nye præstepar blev modtaget med nogen forventning i Visby, fordi de var sønderjyder og talte dansk; men også fordi man havde hørt, at de skulle være dansksindede. Desværre gik forventningerne til den nye præst ikke i opfyldelse. Det lykkedes aldrig for pastor Møller at komme rigtigt på talefod med sin menighed, og langsomt, men sikkert tømtes kirken til gudstjenesterne. Det skyldtes ikke ligegyldighed eller efterladenskab fra pastor Møllers side. Man kan af hans private optegnelser og bevarede prædikener se, at han tog sin præstegering meget alvorligt og samvittighedsfuldt. Men kontakten med menigheden manglede. En væsentlig grund hertil har sikkert været, at en stor del af sognets dansksindede befolkning samledes i den danske frimenighed og de holdt danske gudstjenester i frimenighedens egen kirkesal i forsamlingshuset. Pastor Møller var selv fuldt ud klar over denne tingenes sørgelige tilstand for ham og indrømmede ganske ærligt i sin embedsbog, *Liber Daticus*, at han ikke var i stand til at vinde den store mængde af menigheden for kirken, endsige for Guds Rige. Det kom så vidt, at man prøvede at få ham tvangsforflyttet, men det mislykkedes, fordi ingen andre ville have ham som præst.

Pastor Møller og haven

Det er altså ikke på grund af sit virke som præst, at pastor Møller stadig er kendt og husket på egnen. Satte han sig ikke spor ved sin præstegering, så gjorde han det til gengæld på anden vis. Han var nemlig på mange områder sær-

deles foretagsom, fremsynet og fuld af nye ideer på det praktiske område. Et enkelt eksempel var den store vandtank, som han lod installere på præstegårdens loft. Den blev med motorkraft pumpet fuld af vand, og derfra havde præstegården rindende vand.

I 1910 købte han et stykke jord ved vejen, der fører ud af byen mod syd. Det var en lang og temmelig smal mark, der lå ganske åben for vejr og vind. Pastor Møller havde store planer med dette stykke jord, hvor der bl.a. blev dyrket blomkål. Dette skaffede ham naturligvis omgående øgenavnet »Pastor blomkål«, ligesom folk i det hele taget var temmelig skeptiske og uforstående over for alt det nye, som han fandt på. Men haven gav arbejde til mange hænder, både store og små. Mange Visbydrengene har tjent en skilling i pastor Møllers have ved at hakke og luge mellem grøntsagerne og de nye, sjældne buske og træer, der efterhånden blev plantet.

Høsten fra haven var meget større, end han og hans kone selv kunne bruge, så gennem alle årene havde han en indbringende forretning ved at sælge afgrøderne til de store byer sydpå. Større ladninger af kål og andre grøntsager blev sæsonen igennem sendt til Hamborg og andre storbyer med jernbanen fra Visby station. Men hans initiativ gik videre. Med årene oparbejdede han en stor planteskole, der havde kunder vidt omkring.

De penge, som han tjente ved denne virksomhed, blev alle sammen brugt til at indkøbe planter til haven. Gradvist forandrede den sig fra en vindomsust kålmark til en dejlig park, et fristed beskyttet af læhegn på alle sider og fyldt med skønne oplevelser. Der blev anlagt faste gangstier rundt i haven, der var græsplæner med smukke blomsterbede, og der blev plantet sjældne træer og buske, som ikke var set på egnen før. Midt i haven blev der anlagt en forhøjning,

beplantet med blomster. Her blev opstillet tre statuer, kopier af antikke kunstværker, der forestillede »Flora«, »Kildenymfen« og »Psyke«. Omkring 1920 var parken færdig. Pastor Møller og hans hustru kunne glæde sig over deres fuldendte livsværk

Efter afstemningen om hans forbliven som præst og på grund af sygdom bad pastor Møller om at blive pensioneret, da »... menigheden ikke kommer til ro, når jeg forbliver i embedet... Der er end mere grund til min pensionering, da jeg er svagelig.« Han vedlagde en lægeattest, der viste, at han led af kronisk næse- og halskatar, der voldte ham stort besvær. Allerede en måned efter kom meddelelsen fra ministeriet, at hans pensionering var bevilget.

Tiden efter 1920

For pastor Møller og hans hustru var parken deres kæreste tilholdssted. Her havde de deres fristed, hvor de kunne søge hen og leve, som de ønskede at leve, uden indblanding. Derfor var der heller ingen tvivl om, hvor de skulle bo efter deres pensionering. Allerede samme år, som pastor Møller blev pensioneret, byggede de et lille beskedent træhus i den nordlige ende af parken. Da huset var meget spinkelt og let bygget, blev det pudset med cement for at tætnes og forstærke det. Her flyttede de ind, da de måtte forlade præstegården. Sirlige, gamle tegninger, som han sikkert selv har udarbejdet, viser, at pastor Møller oprindeligt havde planer om at bygge et stort og stateligt rødstenshus i parken. Det var sikkert økonomi, der betød, at det blev ved planerne. Pastor Møller kaldte huset i parken »TROSALTA«, et navn, som ingen forstod, og som han ikke ville give nogen forklaring på.

Selv om han var pensioneret og syg, var pastor Møller stadig fuld af foretagsomhed og energi. En del efterlodte pa-

Pastor Niels Møllers hjem fra 1908 til 1922, præstegården i Visby. Foto: C.C: Biehl. Institut for Sønderjysk Lokalhistorie.

pirer, der blev fundet på loftet i det lille hus i parken, viser, at han har stået i livlig korrespondance med forskellige elektrofirmaer i Danmark. Brevene er holdt i et sprog, der vidner om, at hans tekniske kunnen og viden ikke stod tilbage for hans teologiske kundskaber. Han skaffede sig specifikationer og tilbud på elektriske vandvarmere, komfurer, varmeovne, pumper osv. Det blev ikke ved tilbuddene. Brevene viser, at det lille hus i parken efterhånden er blevet særdeles velforsynet med elektriske apparater af enhver art. Han indforskrev desuden arbejdstegninger og alle nødvendige komponenter til radioapparater og byggede på grundlag heraf radio-

modtagere, både til sig selv og andre.

Det blev desværre ikke mange år, de to fik sammen i parken. Fru Møller havde i længere tid været syg af lungetuberkulose og døde i 1924. Under hele hendes sygdomsforløb havde pastor Møller uden fremmed hjælp selv passet og plejet hende. Han lod hende begrave i et gravsted, som han indrettede i den sydlige ende af parken. Det skete i første omgang uden myndighedernes tilladelse, der blev givet efterfølgende. Syv år endnu levede pastor Møller alene i det lille hus i haven, men det blev strenge år for ham. Han blev, som den enspænder han var, meget ensom og havde kun meget lidt kontakt med andre menne-

Floras høj, som den tog sig ud, da fotograf C.C. Biehl fotograferede haven engang i 1920'erne. Foto: C.C. Biehl. Institut for Sønderjysk Lokalhistorie.

sker. De sidste år blev han angrebet af en kræftsygdom, der påførte ham store lidelser med lange hospitalsophold og smertefulde operationer. Sin sidste tid lå han på sygehuset i Tønder. Da han døde i 1931, blev han begravet i haven ved siden af sin hustru. Gravstedet findes stadig i parken, og den enkle, flade gravsten med deres navne havde pastor Møller selv lagt på graven, så man efter hans død kun behøvede at tilføje hans dødsdato.

På mange måder var pastor Møller en tragisk skikkelse. Han var et menneske, der havde den bedste vilje til at være noget for sin menighed og sine medmennesker, men han evnede ikke at komme i kontakt med dem. På andre områ-

der var han en foregangsmand og langt forud for sin tid. Det gjaldt både i rent tekniske spørgsmål og i den måde, han og hans kone levede på. Deres klædedragt vakte opsigt, hvor de kom. De har i det hele taget været så anderledes, at man ofte morede sig over dem i det lille sogn og i hele omegnen. Folk kom langvejs fra, ikke bare for at se parken, som pastor Møller gerne viste frem, men i lige så høj grad for at se præsteparret, der af mange blev betragtet som et par særlinge. Men med den dejlige park har de sat sig det allersmukkeste minde, der stadig værnes om til glæde og adspredelse for de mange, der hver sommer lægger vejen om ad Visby for at besøge »Præstens Have.«